

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

-

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

-

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

-

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

Tämän pykälän perusteluissa on esitetty esimerkinomainen määritelmä huoltovarmuuden kannalta välttämättömistä kriittisen infrastruktuurin aloista. Kuitenkaan kattavaa listaa kriittisen infrastruktuurin aloista ei ole esitetty. Pidämme perusteltuna, että tässä laissa esitetään kattava listaus kriittisenä infrastruktuurina pidettävistä aloista, ja tätä listausta käytetään yhteneväisesti koko lakiesityksessä.

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

-

6. 6 § Työjärjestys

-

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

-

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

-

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

-

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

-

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

Yleisenä huolena on, että nykyinen elinkeinoelämän rooli sekä poolien että HVK:n ohjauksessa on poistumassa. Tämä heikentää pitkään hyvänä jatkunutta ainutlaatuista yhteistyöhön perustuvaa toimintamallia. Varsinkin HVK:n muuttuessa valtion virastoksi tämä on ymmärrettävää, vaikka se heikentääkin elinkeinoelämän roolia yhteistyöhön perustuneessa toiminnassa.

Toisen momentin mukaan Huoltovarmuuskeskus nimittää sektoreiden, poolien ja toimikuntien toimielinten jäsenet. Näiden toimielinten tehtäviä ei kuitenkaan kuvata tässä lainsäädännössä. Poolitoimikunnalla voisi olla aiemman toimintamallin mukaisesti (esim. 2020 HVK työjärjestys) merkittävämpi rooli poolin toiminnan ohjaamisessa. Tämä varmistaisi elinkeinoelämän roolin säilymisen toiminnan ohjauksessa. Ilmeisesti myös ministeriöiden edustajat on tarkoitus sijoittaa näihin poolitoimikuntiin, joten oletettavasti poolitoimikunnalla tulisi olla jonkinlainen rooli poolin toiminnan ohjauksessa. Lähtökohtaisesti poolitoimikunnassa olisi siis edustettuna HVK, sektoriministeriö sekä poolin keskeiset jäsenet, jolloin olisi luontevaa, että sillä olisi myös jonkinlainen rooli poolin ohjaamisessa.

Lisäksi on hyvä huomata, että valmiutta ja varautumista edistävä työ on varsin pitkäjänteistä, joten vuosittaista tavoitteenasetantaa tulisi ainakin täydentää myös pidemmän aikavälin tavoitteilla, tai muutosten tavoitteissa ei tule olla suuria.

On myös hyvä huomata, että poolien tehtävänä on kolmannen momentin mukaan ”edistää viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välistä yhteistyötä huoltovarmuusasioissa sekä ylläpitää ja kehittää huoltovarmuutta, varautumista ja jatkuvuudenhallintaa oman toimialansa yritysten ja organisaatioiden verkostossa.” Tämä tehtävä on eri kuin HVK:n tehtävä. HVK:n tehtävä esimerkiksi kohdentuu vain normaaliolojen vakaviin häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Poolien tehtäväkenttään kuuluu myös edellä mainitulla tavalla jatkuvuudenhallinnan edistäminen ja yleisemmin valmiuden ja varautumisen edistäminen. Tämä poolien tehtäväkentän määritelmä on siis myös ristiriidassa 1 § kanssa, jonka ensimmäisessä lauseessa puhutaan normaaliolojen vakavista häiriötilanteista ja poikkeusoloista. Sama raja on myös ainakin 4 § 1 ja 2 kohdassa.

Lähtökohtaisesti poolien tehtävät ovatkin ajallisesti tai häiriön vakavuudella tarkasteltuna laajempia, ja huoltovarmuutta edistävät toimet kohdentuvat myös normaaliolojen häiriöihin ja organisaatioiden jatkuvuudenhallintaan. Varautumistoimia ei voida aloittaa vasta normaaliolojen vakavista häiriötilanteista, esimerkiksi sähkökatko voi kestää tunnin tai viikon, ja sama varavoimageneraattori auttaa molemmissa tilanteissa.

Huomioiden poolien ja HVK:n tehtävien erot ylipäättään sisällöltään sekä laajuudeltaan häiriön vakavuuden suhteen voidaan perustellusti poolien ohjauksen osalta harkita rakennetta, jossa poolien (sekä sektorien että toimikuntien) ohjaus olisi Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmän sijaan huoltovarmuusneuvostolla sekä poolien omissa toimielimissä, eli poolitoimikunnissa.

Lisäksi 2 momentin perusteluissa mainitaan, että sektoreiden, poolien ja toimikuntien jäseniksi nimetään viranomaisten, yritysten ja järjestöjen edustajia. Tässä yhteydessä hyvinvointialueet voisi vielä erikseen mainita, jotta on selvää niiden olevan jatkossakin tämän toiminnan piirissä.

Poolien, sektorien sekä toimikuntien toimintaa koskevia perusteluja on myös eri kohdissa lakia. Olisi tarkoituksenmukaista kerätä näitä toimijoita koskevat perustelut tämän pykälän yhteyteen, jotta näiden toimijoiden tehtävät tulevat selkeämmin ja yhteneväisesti kuvattua.

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

-

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

-

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

Sosiaali- ja terveydenhuolto on toiminnoiltaan varsin laaja ja monipuolinen kokonaisuus. Näin ollen pidämme perusteltuna, että STM on valtioneuvoston sijaan päättävänä tahona tässä pykälässä esitetyllä tavalla.

Toivoisimme pykälän perusteluteksteihin lisättäväksi, että valtion varmuusvarastoja voidaan käyttää niin julkisen kuin yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon tukemiseen. Tämä koskee varsinkin yksityisissä organisaatioissa hoidettavien julkisen järjestämisvastuun alaisten potilaiden tai asiakkaiden hoitoa. Sosiaali- ja terveydenhuolto on myös kokonaisuus, jossa erilaiset toimijat tekevät eri tehtäviä, mutta kaikkia toimijoita tarvitaan valtakunnan tasolla riittävän palvelutuotannon saavuttamiseen.

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskyykyvarausten hankinta

Lähtökohtaisesti suorituskyykyvarausten tekeminen on varsin positiivista sosiaali- ja terveydenhuollon näkökulmasta, ja koko sosiaali- ja terveydenhuolto on merkittävältä osin palvelua. Sosiaali- ja terveydenhuolto tarvitsee runsaasti muitakin resursseja kuin vain materiaaleja. Esimerkiksi sopivat tilat ja osaava henkilöstö ovat erittäin keskeisiä soten palvelutuotannolle. Kuitenkin nyt pykälän perustelut on kirjoitettu melko vahvasti materiaallisen varautumisen näkökulmasta.

Perustelutekstissä mainitaan nyt esimerkiksi ”Palvelutuotantovarauksella tarkoitetaan sopimusta, jonka nojalla palveluntuottaja tuottaa käyttöönottokynnyksen aktivoiduttua sopimuksella määriteltyä palvelua.” Mutta tätä voi jakautua kahteen eri luokkaan, joita tarkentavat seuraavat lauseet. ”Palveluntuottajan normaalia tuotantoa koskevassa tuotantovarauksessa on kyse siitä, että palveluntuottaja tuottaa käyttöönottokynnyksen aktivoiduttua sopimuksella määriteltyä normaalin tuotantonsa mukaista tuotetta tai tuotteita. Tuotantovaraus palveluntuottajan muunneltuun tuotantoon (konvertointi) tarkoittaa sopimusjärjestelyä, jonka nojalla palveluntuottaja muuttaa käyttöönottokynnyksen aktivoiduttua tuotantolaitteistoon ja rupeaa tuottamaan sopimuksella määriteltyä tuotetta/tuotteita, joita yritys ei normaalisti tuota.” Näissä tarkentavissa lauseissa puhutaan vain tuotteista, ei enää palveluista tuotettavana asiana.

Näin ollen jää epäselväksi, onko näillä sopimuksilla tarkoitus mahdollistaa myös palveluita koskevat sopimukset, vai onko tässä kuitenkin tarkoitettu vain tuotteita ja muita fyysisiä materiaaleja, mutta tuotannon tavat ja materiaalien määrittely ja ylläpito jää enemmän yritysten vastuulle verrattuna aiempaan varmuusvarastointisääntelyyn.

Lähtökohtaisesti soten näkökulmasta pidämme tärkeänä, että myös erilaisten palveluiden, kuten soten suoritteiden, hankinta mahdollistetaan tällä menettelyllä. Tämä voisi siis tarkoittaa esimerkiksi vastaanottokäyntejä, leikkaustoimenpiteitä tai vaikka kuntoutusvuorokausia haavoittuneille sotilaille. Sote on yksi esimerkki alasta, jonka kannalta palveluiden sisällyttäminen tuotantovarausten piiriin on tärkeää, mutta ei missään nimessä ainoa ala, joka on palvelutuotantoa tuotteiden tuotannon sijaan.

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

Poolien toimintamenot voitaisiin edelleen pitää huoltovarmuusrahaston kuluina. Tämä voisi helpottaa myös elinkeinoelämän järjestöihin sijoitettujen poolien toimintaa, eikä näiden toimintakuluja tulisi käsitellä valtion talousarvioon kuuluvana kokonaisuutena. Siirto valtion talousarvioon mahdollisesti lisää byrokratiaa poolitoiminnan kuluihin liittyen, joka voi tehdä toiminnasta aiempaa kankeampaa.

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

-

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

-

19. 19 § Lainanottovaltuus

-

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

-

21. 21 § Muissa laeissa säädettyt tuet ja korvaukset

-

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

-

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

-

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

-

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

-

26. 26 § Virka-apu

-

27. 27 § Uhkasakko

-

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

-

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

-

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

Tällä hetkellä julkisen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä edistetään Huoltovarmuusorganisaatiossa, joka muodostuu ensinnäkin Huoltovarmuuskeskuksesta sekä toiseen sektoreista, pooleista ja toimikunnista. Uudessa laissa ei puhuta huoltovarmuusorganisaatiosta, vaan poolit, sektorit ja toimikunnat ovat osa Huoltovarmuuskeskuksen toimintaa. Lisäksi Huoltovarmuuskeskuksesta tulee valtion virasto ja sen ohjauksessa ylintä valtaa käyttää jatkossa ministeriöiden edustajista koottu ohjausryhmä. Tämä on todella suuri muutos siitä, miten koko huoltovarmuustoiminta on tällä hetkellä yhteistyössä valtionhallinnon ja elinkeinoelämän kanssa rakennettu. Tämä ei ole elinkeinoelämän näkökulmasta positiivinen kehitys, ja tätä kehitystä voidaan eri tavoin muuttaa. Edellä olemme esittäneet poolien ohjauksen siirtämistä huoltovarmuusneuvostolle sekä poolitoimikunnille, joissa on edustettuna HVK, ministeriö sekä alan keskeiset toimijat. Tässä poolitoimikunnassa on todennäköisesti myös paras käsitys alan tarpeista, ja mukana oleva ministeriön edustaja tuo myös ministeriön ohjausta tätä kautta poolitoimintaan. Myös muita tapoja vahvistaa elinkeinoelämän asemaa on, ja pidämme

ylipäättään tärkeänä, että elinkeinoelämän asema tulee jatkossakin huomioiduksi nyt esitettyä paremmin.

Suhonen Henry
Hyvinvointiala HALI ry